

Yrd. Doç. Dr.
Fatma Ulucan Özkul

Öğr. Gör.
Gülçin Tapşın

Kredi Kartı Kullanımı ile Kullanılabilir Gelirin Tüketim Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Ampirik Çalışma

Yrd. Doç. Dr. Fatma ULUCAN ÖZKUL

Öğr. Gör. Gülçin TAPŞIN

Bahçeşehir Üniversitesi, MYO

Özet

Geçtiğimiz yıllarda, dünya çapında pek çok ülkede, elde edilen gelirlerin tasarruf amacıyla ayrılma yüzdesinde gözle görülür bir düşüş gözlemlenmiştir. Tasarruftaki bu düşüşe, hanehalkı tüketim harcamalarına ait borçlardaki artış eşlik etmiştir. Bunun yanısıra borçlardaki artışın nedenlerine bakıldığında kredi kartlarının önemli bir yer tuttuğu dikkati çekmiştir. Kredi kartlarının ve bankamatiklerin, dünyadaki pek çok ülkede başlıca ödeme yöntemine dönüşmesi, tüketimdeki en tartışmalı sorunlardan birini gündeme getirmiştir. Bu sorun, kredi kartlarının sürdürülemez bir tüketim eğiliminin gittikçe yaygınlaşmasına katkıda bulunan faktörlerden biri olarak görülmüştür. Bu çalışmada, gelir ve kredi kartı kullanımının tüketim üzerindeki etkisi araştırılmış ve 1998'in ilk çeyreği ile 2009'un üçüncü çeyreği arasındaki 47 gözlemi içeren dönem kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kredi kartı, tüketim, kullanılabilir gelir.

Jel Sınıflaması: C01, D12, E21.

Abstract (An Empirical Study on the Effect of Consumption of Credit Card Use and Disposable Income and Turkish Economy)

It has been realized that there is a remarkable decrease in the ratio of savings of gained income to save in many countries last years. The debt increase in household expenses accompanied to this decrease in savings. In addition to this, when considering the reasons of increase in debts, it has been noticed that credit cards hold an important place. Transformation of credit cards and ATMs to initial payment method in many countries has brought the most controversial problem on consumption on the agenda. This is the problem that credit cards are considered as one of the factors which contributes to becoming widespread of unsustainable consuming trend day by day. In this survey, the effect of income and credit card use on consumption is searched and the period between the first quarter of 1998 and the third quarter of 2009 (47 observation) has been used.

Key Words: Credit cards, consumption, disposable income.

Jel Classification: C01, D12, E21.

1. Kredi Kartları

1.1 Tanım

19. yüzyılda ABD’de kullanılmaya başlanmış olan kredi kartları, farklı alanlarda faaliyet gösteren iş yerlerinde para yerine kullanılabilen ve belirli bir bölge sınırı olmayan ödeme araçlarıdır (Uludağ ve Arıcan, 2001:139–140).

Daha geniş bir tanıma göre kredi kartı; mülkiyeti kendilerine ait olmak üzere banka ya da finansal kuruluşların müşterilerine önceden belirlenen limitlerde, anlaşmalı işyerlerinden yurtiçi ve yurtdışında mal ve hizmet satın alma ile nakit ödeme birimleri veya otomatik ödeme makinelerinden nakit çekmek amacıyla verilen karttır (Yılmaz, 2000:10). Günümüzde kredi kartları taşıdığı bu özelliklerden dolayı toplumun tüm kesimleri tarafından kullanılmaktadır.

1.2 Kredi Kartlarının İşlevi

Tüketicilerin kredi kartını tercih etme nedenleri arasında; nakit para taşınmasından kaçınma, rahat alışveriş yapma, belirli bir dönem faizsiz kredi kullanma, çek garanti limiti, denizaşırı ülkelerde nakit çekme ve genişletilmiş kredi imkânına kavuşma sayılmaktadır (Çeker, 1997:1).

Kredi kartı; nakit para ve çeke göre alternatif, taşınması son derece kolay ve güvenli bir ödeme aracıdır. Kredi kartlarının nakit ihtiyacını giderebilmenin yanısıra hamiline saygınlık sağladığı da söylenebilir. Kredi kartı hamili, yanında parası bulunmadığı için ödeme güçlüğü içinde bulunan bir kişi olarak değil, tersine kendisine güvenilen, kredi değerliliğine sahip, saygın bir kimse olarak nitelendirilmektedir (Kaya, 2009: 118-123).

Türkiye’de kayıt dışı ekonomi özellikle ekonomi ve iş çevrelerinde olmak üzere,

üniversitelerde, meslek kuruluşlarında en çok tartışılan konular arasındadır. Kredi kartı ile mal ve hizmet satın alınması durumunda bu alışverişlerin belgeye bağlanması gerekmektedir. Belge yükümlü yönünden kayıt ve bildirim doğruluğunu gösteren bir delildir. Vergi yönetimi açısından ise, vergi denetiminin temel bir aracıdır (Baydemir, 2005:110).

Alışverişin kredi kartıyla yapılması nakit paranın tedavülünü kısmen de olsa sınırlayarak harcamaları kaydi para şeklinde ödemeler haline dönüştürdüğünden, ülke ekonomisi açısından kullanılabilir tasarrufun bankalar nezdinde birikmesine katkıda bulunmaktadır (Kaya, 2009:122).

1.3 Kredi Kartlarının Tarihi Gelişimi

Tarihte kredi kartları kullanımı ilk defa turizm amaçlı olarak 1894 yılında ABD merkezli Hotel Letter Credit Company tarafından başlamıştır. Yirminci yüzyılın başında çeşitli petrol şirketleri ve departmanlı mağazalar işgörenlerine ve seçkin müşterilerine kart vermişlerdir (Yılmaz, 2000:84). Ancak belirtilen kart uygulamaları belirli bir sektörle sınırlı olduğu için bugünkü anlamda bir kredi kartı özelliği taşımamaktadır.

1950 yılında Diners Club, para yerine ödeme aracı olan ilk milletlerarası kredi kartını çıkarmıştır. Bunu 1958 yılında American Express Card ve 1959 yılında Bank of America tarafından çıkarılan ve 1977 yılında “Visa Card” adını alan kredi kartı izlemiştir. ABD’nin tüm eyaletlerinde kredi kartları çıkaran çeşitli bankalar daha sonra bir araya gelerek MasterCard’ı çıkarmışlardır. Günümüzde tüm dünyada, Visa, MasterCard, American Express ve Diners Club kartları yaygın olarak kullanılmaktadır (Reisoğlu, 2004:100).

Türkiye’de ilk kredi kartı 1968 yılında Koç grubuna bağlı Setur A.Ş. tarafından çıkarılmıştır. Daha sonraki yıllarda Türkiye’de kredi kartı kullanımı her yıl devamlı artış göstermiştir. Türk toplumunda 1990’lı yıllara kadar temel ödeme aracı olarak daha çok nakit para kullanılırken 1990’lı yılların ortalarına doğru kredi kartı kullanımı yaygınlaşmış ve alışverişlerde nakit paranın yerine geçmiştir (Tuğay ve Başgöl, 2007:217).

Türkiye’de toplumun sosyokültürel ve ekonomik alandaki yapısal dönüşümlerinin yanı sıra, gerek kredi kartı arz eden bankaların bu piyasaya yaptığı büyük yatırımların gerekse tüketicilerin daha kolay alışveriş yapma ve kredi kullanma eğilimlerinin, kredi kartı piyasasının süratli bir şekilde gelişmesine neden olduğu söylenebilir (Kuntalp ve Pekgüçlü, 1999:132).

Kredi kartlarının tüketimi etkileme gücünü analiz etmeden önce, tüketim üzerinde etkisi olan iktisadi değişkenlere, yer vermek gerekmektedir. Bu iktisadi değişkenler, gelir, servet ve geçmiş devrelere ait tüketimdir. Çalışma kapsamında, bu değişkenlerden en fazla gelire yer verilmiştir. Aşağıda, gelirin tüketim üzerindeki etkisi teorik çerçevede ele alınmıştır.

2. Gelir-Tüketim İlişkisi Teorik Çerçeve

Tüketim kavramı birbirinden farklı iki anlamda kullanılabilir. Bir tanıma göre tüketim, bir mal ya da hizmeti kullanan kişide belli bir tatmin duygusu yaratan tüketim eylemidir. Diğer bir tanıma göre ise tüketilecek mal ve hizmetlerin alımı için harcama yapılmasıdır. İktisadi olarak tüketim, bir malın maddi anlamda kullanılıp tüketilmesi anlamına gelmektedir. Tüketimin iktisadi boyutunda

kastedilen nokta, bir malın sahipliğidir. Bu nedenle, iktisadi açıdan önem taşıyan tüketim kavramının tüketim harcamaları olduğu söylenebilir (Uluatam, 1998:127-128).

Tüketim fonksiyonu ile ilgili teorik yaklaşımlardan ilki Irving Fisher’e aittir. Fisher’e göre, insanların hayatında birinci ve ikinci dönem olmak üzere iki dönem vardır. Birinci dönem bugünü, ikinci dönem geleceği temsil etmektedir ve tüketiciler tasarruf ve borçlanma yoluyla zamanlararası tüketim kararı verebilmekte, yani istediklerinde daha fazla veya daha az tüketimde bulunma imkânına sahip olmaktadır (Mankiw, 1992:397).

Fisher’in analizinin eksik noktası ise, gerçek hayatta tüketicilerin gelecekte elde edecekleri gelir karşılığında borçlanamayabilecekleri konusudur. Çünkü gerçek hayatta tüketiciler, borçlanma (likidite) kısıtı ile karşı karşıya olabilirler (Ünsal, 2003:427). Bu durumdaki tüketicilerin bugünkü tüketimi, ancak bugünkü gelirlerine eşit veya bugünkü gelirlerinden küçük olabilmektedir. Fisher ise bu durumu göz ardı etmiştir.

Fisher’den sonra John Maynard Keynes (1936), Mutlak Gelir Hipotezi’ni geliştirmiştir. Bu hipotezin varsayımlarına göre, gelirleri artan kişiler bu gelir artışlarının giderek azalan payını tüketime, artan bir payını ise tasarrufa ayırırlar. İnsanlar kural olarak genellikle gelirleri arttıkça tüketimlerini de artırmak eğilimindedirler. Bu artış gelirdeki artıştan daha azdır. Mutlak Gelir Hipotezine göre tüketimi belirleyen en önemli değişken gelirdir (Keynes, 1936:96-97).

Duesenberry’nin geliştirdiği Nispî Gelir Hipotezi, Mutlak Gelir Hipotezi altında yatan iki temel varsayımın reddi üzerine kurulmuştur. Duesenberry, birinci olarak kişilerin tüketim davranışlarının birbirine

bağlı ve ikinci olarak da tüketim ilişkilerinin tersine döndürülemez olduğunu ortaya koymaktadır (Parasız, 2006:94). Duesenberry'e göre bir bireyin ortalama tüketim eğilimi, gelir dağılımında içinde bulunduğu yüzdelik dilim ile ilgilidir. Bu nedenle bireyler eldeki mevcut gelirleriyle elde ettikleri tüketim kalıpları sonucunda oluşturulan hayat standartlarının altına inme eğilimleri göstermezler. Gelirleri düşse bile oluşmuş tüketim harcamalarından vazgeçmezler.

1950'lerde Franco Modigliani, Richard Brumberg ve Albert Ando'nun, Ömür Boyu Gelir Hipotezi, tüketim fonksiyonuna yeni katkılar getirmiştir. Bu hipotezde, tüketicilerin tüm hayatları boyunca yaptıkları tüketim planları dikkate alınmaktadır. Hipotez, bir kişinin az çok düzenli bir tüketim seviyesini ömür boyu korumak isteyeceğini, bunu belirleyecek unsurun ise ömür boyunca elde etmeyi umduğu gelir olduğu noktasından hareket etmektedir. Ömür Boyu Gelir emek geliri ile servetten elde edilecek gelir olarak iki ana kısımdan oluşmaktadır. Bu unsurlar toplamının tüketicinin hayatı süresince nasıl değişiklikler göstereceği hususu temel bir soru olmaktadır (Uluatam, 1998:153).

1957 yılında Milton Friedman tarafından geliştirilen Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre, tüketim harcamalarını belirleyen faktör, beşeri servet ile diğer fiziki ve finansal servetlerin tüketicilere sağlayacağı ortalama kullanılabilir gelirdir. Sürekli gelir ile tüketim harcamaları arasında pozitif yönlü bir fonksiyonel ilişki vardır. Sürekli gelir artarsa tüketim harcamaları artar, sürekli gelir azalırsa tüketim harcamaları azalır. Sürekli gelir hipotezine göre, uzun dönemde marjinal tüketim eğilimi ve ortalama tüketim eğilimi birbirine eşittir. Bu sonuç, Mutlak Gelir Hipotezi'nin

zayıflamasına neden olan tüketim bulmacası ile uyumludur (Bocutoğlu, 2007:135).

Sürekli Gelir Hipotezi'nde, kişiler tüketim harcamalarını sürekli gelire göre belirlerler. Sürekli gelir ise gerek emek gerekse sermayeden elde edilmesi beklenen uzun dönemli gelirdir. Bu yönü ile Ömür Boyu Gelir Hipotezi gibi Sürekli Gelir Hipotezi de ileriye dönük bir yaklaşımdır. İleriye dönük bir tahmin yöntemi olan Rasyonel Bekleyişler Analizi'nin 1970'lerde geliştirilmesinden sonra, Amerikalı iktisatçı Robert Hall ileriye dönük bir yaklaşım olan Sürekli Gelir Hipotezi'ni, yine ileriye dönük bir tahmin yöntemi olan Rasyonel Bekleyişler itibarıyla ele almış ve böylece Rasyonel Bekleyişlerin tüketim üzerindeki sonuçlarını araştırmıştır (Ünsal, 2003:437).

Tüketim kararları, rasyonel beklentiler çerçevesinde ele alındığında ilginç sonuçlar çıkmaktadır. Bunlardan birisi, Rassal Yürüyüş (random walk) görüşüdür. Buna göre, tüketiciler ileriye gören insanlar olarak kabul edilirse, ancak gelecek hakkında yeni bilgi öğrendiklerinde veya aldıklarında tüketimlerini değiştireceklerdir. Dolayısıyla, gelecekteki tüketim hakkında öngörüle bulunmak olanaklı olmadığından tüketim tesadüfi bir yol izlemektedir (Eren, 2006:153).

Tüketim teorisi alanındaki ampirik araştırmalar daha çok tüketimin cari gelire duyarlılığı üzerinde olmuştur. Bu çalışmalar daha çok rasyonel beklentiler ile Ömür Boyu ve Sürekli Gelir Hipotezi'ni uzlaştırmaya yöneliktir. Tüketimin Sürekli Gelir Teorisi, yine tüketimin cari gelirdeki değişmeler karşısında fazla dalgalanma göstermemesi gerektiğini öngörmekle birlikte gözlemler, tüketimin cari gelire sistematik olarak aşırı duyarlı olduğunu ortaya koymaktadır (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2009:563).

Günümüzde yeni ekonomi anlayışının yaygınlık kazanması sonucu gelişen finansal yeniliklerde tüketiciyi borçlanarak tüketmeye teşvik eder hale gelmiştir. Buna göre bir ekonomide ürün olarak geliştirilen finansal yeniliklerin yaygınlaşması söz konusu olduğunda toplam gelirden tüketim harcamalarına giden pay da artma göstermektedir. Tüketici bazında ele alınan finansal yeniliklerin en önemlisini ise kredi kartları oluşturmaktadır (Barkıcı, 1994:84).

3. Dünyada Tüketim ve Kredi Kartları

Bu alanda yapılan çalışmalar birbirleriyle ilişkili başlıca iki alanda incelenebilir. Bunlardan birincisi, kredi kartının, ödeme sıkıntısını nasıl etkilediği, ikincisi ise, satın almayı teşvik edici bir faktör olarak nasıl çalıştığıdır. Ödeme sıkıntısı kavramı, kredi kartı kullanımı üzerine yapılmış araştırma literatüründe sıklıkla geçmektedir (Hirschman, 1979:58-66; Soman, 2001:460-474; Soman, 2003:173-183; Tokunga, 1993:285-316). Bu kavram, alışveriş yapan bir tüketicinin ödeme esnasında hissettiği rahatsızlığı ve kredi kartı ile ödeme yapıldığında bu rahatsızlığın nasıl ortadan kalktığını ifade etmektedir. Soman (2003), ödeme sıkıntısıyla ilgili üç farklı ödeme şeffaflığı olduğunu belirtmiştir. Bu ödeme türleri; yüksek, orta ve düşük seviyede şeffaflık göstermektedir. Nakit, en yüksek şeffaflık seviyesini temsil eder, zira tüketici ne kadar harcadığını anında görmektedir. Çek ve benzeri ödeme türleri ise orta derecede şeffaftır, tüketici harcadığı parayı görmektedir. Çünkü bu tür kıymetli evraklara ilgili tutarı yazmak zorundadır. Fakat yine de bu, nakit ödemede olduğu kadar zorlu bir süreç değildir. En düşük şeffaflık seviyesi ise kredi kartı ödemesindedir. Tüketici paranın nasıl el değiştirdiğini açık olarak görmemektedir. Kart-

la ödeme yapan tüketici, nakit veya çekle ödeme yaptığı zamanki kadar net bir şekilde alışveriş işlemini görmez ve düşünmez. Bu nedenle kartlı tüketimde, tüketicinin psikolojik süreçleri tüketimi nakite nazaran tüketimi kolaylaştırıcı niteliktedir.

Bu düşük şeffaflıktan dolayı, kredi kartı ile alışveriş yapan tüketici, yaptığı alışveriş adedini ve miktarını unutmakta, ve sonuç olarak karşılayabileceğinin çok üzerinde bir borç yükünün altına girmektedir (Soman ve Cheema, 2002:32-53). Alışveriş işleminin tüketicinin zihninde çok da belirgin olmaması durumunda, tüketiciler planlı ve plansız olmak üzere, iki tür borçla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kredi kartı sahibi olan tüketicilerin, daha çok plansız borç altına girmeye meyilli olduğu düşünülmektedir (Prelec ve Loewenstein, 1998:4-28). Çünkü, kredi kartı kullanıcıları bir alışverişin artılarını ve eksilerini tartmaya meyilli değildirlir ve kredi kartı ile alışveriş yapan tüketicinin karar verme süresi çok daha kısadır. Bu yüzden tüketicinin kredi borcu kontrol dışına çıkabilir ve bir kredi kartı bağımlılığına dönüşebilir (O'Guinn ve Faber, 1989:1-6).

Tüketicilerin bu eğilimi, kişi başına düşen kredi kartı borcu, kişi başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ile karşılaştırıldığında daha net bir hal almaktadır. 2004 ve sonrası OECD verilerine göre ABD'deki kredi kartı borçları, kişi başı GSYİH'nın %25'ine denk gelirken, Yeni Zelanda, Kore ve Avustralya'da bu oran %10'un üzerinde, İngiltere'de ise %16 civarındadır. Bu tip borçların pek çok tüketici tarafından karşılanamayacağı açıktır. Tüketicileri bu derece borçlanmaya iten birtakım finans kurumlarının ve diğer kredi veren kuruluşların sosyal sorumlulukları ile ilgili ciddi bazı sorunlara işaret etmektedir. Kredi kartı borçlularının profillerine ilişkin araş-

tırma, piyasadaki bazı ilginç değişimleri açığa çıkarmaktadır. Pek çok araştırmaya göre (Black ve Morgan, 1999:1-6; Vickers, 1999:107), borç oranındaki bu büyük artış, geri ödeme gücünü içindeki pek çok kişiye kredi kartı verilmesinden kaynaklanmaktadır.

4. Türkiye’de Tüketim ve Kredi Kartları İlişkisi

4.1 Türkiye’de Tüketim ve Kredi Kartları İle İlgili Ampirik Bulgular

Türkiye’de kredi kartı kullanımı ve kullanılabilir gelirin, özel nihai tüketim harcamalarına etkileri üzerine yapılan ampirik çalışmaların büyük bir bölümü tüketim üzerinde birincil derecede kullanılabilir gelirin ikincil derecede kredi kartlarının etkili olduğu yönünde işaretler vermektedir.

Özbek ve Koç (2009), kırsal kesimde ve kentlerde yaşayan ailelerin dayanıklı tüketim malları satın alma kararlarının karşılaştırılmasına yönelik yaptıkları araştırmada, ailelerin dayanıklı tüketim mallarını satın alma şekli ile yaşadıkları yerleşim yerleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre, kırsal yerleşim yerlerinde insanların daha çok taksitli alışverişini tercih ettikleri kentsel yerleşim yerinde ise buna ek olarak tüketicilerin kredi kartıyla alışveriş yaptığı sonucuna ulaşılmıştır (Özbek ve Koç, 2009:139-156).

Ülkemizde, kentleşme olgusu ve finansal serbestleşme ile birlikte 2001 yılından itibaren artış gösteren kredi kartları kullanımının, bazı tüketicilerin, tüketim alışkanlıklarını değiştirdiği bir gerçektir. Büyükakın, Cengiz ve Pehlivanoglu tarafından Türkiye’de finansal yenilik-tüketim harcaması ilişkisini 1998-2008 dönemi itibariyle ele alan çalışma, tüketicilerin

mobilya, kira, eğitim harcamaları, ulaşım, restaurant, kültürel faaliyetler kapsamında yaptıkları harcamalarda kredi kartını tercih etmelerine rağmen, kredi kartı kullanımının yanında geleneksel ödeme araçlarını da kullandıklarını ve nakit paradan vazgeçme konusunda tutucu davrandıklarını ortaya koymaktadır (Büyükakın, Cengiz ve Pehlivanoglu, 14.01.2010).

Kırçova’nın (2007), kredi kartı kullanımının tüketici alışkanlıkları üzerine etkisini araştıran çalışmasına göre, ülkemizde kredi kartlarıyla alışveriş yapan tüketicilerin gelir düzeyleri bakımından da farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle gelir düzeyi düşük olan tüketiciler gelir düzeylerini göz ardı ederek harcamalarını belirlemektedirler. Bu tüketicilerin kredi kartı ile alışveriş yaparken birincil nedenleri gelir düzeylerinin düşük olması ve ertelenemeyen ihtiyaçları olmasıdır. Gelir düzeyi yüksek olan tüketiciler ise alışverişlerde nakit parayı tercih etmektedirler. Bu tüketiciler kredi kartlarının yalnızca mecbur kaldığı durumlarda kullanılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu bulgu göstermektedir ki ülkemizde hala kredi kartları bir kredi imkanı olarak kullanılmamakta nakit paraya alternatif bir harcama yöntemi olarak kullanılmaktadır (Kırçova, 2007:95).

BKM Kart Monitör 2007 verilerine göre, 11 TL - 20 TL arası alışverişlerde, kredi kartını kullananların oranı % 32 iken, 500 TL ve üzeri alışverişte kredi kartını kullananların oranı sadece % 3’tür. Çavuş (2006), bireysel finansmanın temininde kredi kartlarının yeri üzerine yaptığı çalışmada, yapılan harcamaların ağırlığının temel ihtiyaçlarda toplandığını, kısa dönemli alışveriş işlemlerinde kredi kartı kullanımının oldukça yoğun olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır (Çavuş, 2006: 173-187).

Uzgören ve Ceylan (2007), Türkiye’de kredi kartı kullanımını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada, kişilerin gelir düzeyi arttıkça harcama düzeyi de arttığı için, kredi kartı kullanım cirosu ile kişi başına düşen GSMH arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu, ancak yaşanan finansal krizlerin kredi kartı kullanım cirosu üzerindeki etkisinin ise ters yönlü olduğunu belirtmişlerdir (Uzgören ve Ceylan, 2007:254).

Dölekoğlu ve Yurdakul (2004), Adana ili kentsel alanda hanelerin ev dışı gıda tüketimlerini belirlemek için 385 aileden anket yoluyla veriler derlenmiş ve elde edilen verileri analiz etmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, gelir, tüketimi etkileyen en önemli faktörlerin başında yer almaktadır. Ev dışı gıda harcamaları da harcanabilir gelire bağlı olarak değişmektedir (Dölekoğlu ve Yurdakul, 2004:62-86).

Durukan, Elibol ve Özhavzalı’nın (2005), kredi kartlarındaki taksit uygulamasının tüketicinin harcama alışkanlıkları üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yaptıkları ampirik çalışmanın sonuçlarına göre, kredi kartında taksit uygulamasının harcamaları artırdığı düşüncesi yoğunluk kazanmaktadır. Diğer taraftan kredi kartında taksit uygulaması harcamaları değiştirmeyen düşüncesine ‘Kesinlikle katılmıyorum’ diyenlerin oranının da çok düşük olmaması; tüketicilerin harcamalarını gelirleri oranında yapmaya çalıştıklarını göstermektedir. Araştırmanın bulgularına göre, ailenin toplam aylık geliri ile kredi kartı taksitlerinden doğan borçlarının tutarı arasında anlamlı bir ilişki vardır (Durukan, Elibol ve Özhavzalı, 2005:143-153).

İnsel ve Yalım (2001), tarafından Türkiye ekonomisinde tüketim davranışı üzerine yapılan ampirik çalışmanın bulguları,

Türkiye’de özel tüketim harcamalarının, gelirdeki değişimlerden bire-bire yakın etkilendiğini göstermektedir. Araştırma, gelirden %10’luk bir değişim olduğunda tüketim harcamalarında yaklaşık olarak %9.2 değişim olduğunu ortaya koymaktadır (İnsel ve Yalım, 2001:42-53).

Güreşçi ve Utkulu’nun (2007), Türkiye’nin tüketim fonksiyonu üzerine yaptıkları ampirik çalışmanın bulguları da bu sonucu teyid eder niteliktedir. Çalışmanın kapsamında, Türkiye için tahmin edilen uzun dönem tüketim modeli incelendiğinde, gelir değişkeninin işareti beklendiği gibi pozitif olarak tespit edilmiştir. Bu bulguya göre, Türkiye’de, uzun dönemde özel nihai tüketim harcamaları ile gelir ve servet arasında anlamlı bir ilişki vardır ve tüketim, gelir ve servet tarafından belirlenmektedir (Güreşçi ve Utkulu, 2007:39-65).

4.2 Türkiye’de Tüketim Anatomisi ve Kredi Kartları

Gelir düzeyi, tüketicinin satın alma davranışını doğrudan etkileyen çok önemli bir faktördür. Tüketicilerin kişisel gelirlerinden dolaysız vergiler çıkarıldıktan sonra, geriye kalan gelirleri, kullanılabilir gelir olarak nitelendirilmektedir. Bu gelir, tüketicinin satın alma gücünün göstergesi konumundadır (Köseoğlu, 2002:103). Türkiye’de tüketimin en önemli belirleyicilerinden biri gelir iken diğerinin enflasyon olduğu düşünülmektedir.

Türkiye ekonomisinde uzun yıllar boyunca devam eden kronik enflasyon tüketicinin satın alma gücünü düşürmüş, gelir dağılımını, büyük gelirler lehine değiştirerek tüketimi artıran bir etki yaratmıştır. Enflasyonda kazançlı çıkan yüksek gelir gruplarının tüketimi, Leibenstein ve Galenson gibi bazı kalkınma ekonomistle-

rinin iddialarının aksine artmıştır (Kılıçbay,1991:262).

Türkiye’de tüketimi etkileyen diğer bir grupta ise enstitüsyonel faktörler yer almaktadır. Bu gruba bankalar, kredi kuruluşları, Sermaye Piyasası, Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar, Bağ-Kur ve bunları düzenleyen kanun ve tüzükler girmektedir (Kılıçbay, 1991:327-330). Türkiye’de tüketimi etkileyen faktörleri enstitüsyonel faktörler kapsamında ele aldığımızda kredi kartları dikkat çekici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizin tüketim anatomisini belirleyen ana unsurlardan bir diğeri, artan nüfus ve köyden kente göç olgusudur. Kente göç eden tüketiciler kullanılabilir gelir anlamında ücretli kesimi teşkil etmeye başlamakta, şehrin tüketim kalıpları ise tüketiciyi kredi kartı ve diğer bireysel kredi kullanımına yöneltmektedir. Ancak bu oran tüm ülke genelinde yaygınlık kazanmamıştır.

Türkiye’de kredi kartı pazarı 2001 krizinden sonra ekonomik istikrarın sağlandığı, enflasyonun düştüğü ortamda hızla büyümüş, 2006 yılında 32 milyon kart sayısı ile İngiltere ve İspanya’nın ardından Avrupa’nın 3. büyük pazarı haline gelmiştir. Kredi kartıyla yapılan tüketim hacmi göz önüne alındığında Türkiye Avrupa’da 10. sırada yer almaktadır. Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki gelişmelerle Türk kredi kartı pazarının önemi daha da artmıştır. Yabancı bankalar birleşme ve satın alma yoluyla piyasadaki paylarını artırmaya çalışmaktadırlar. 2004 yılı rakamlarına göre Avrupa’da pazar büyümesi %16 iken Türkiye’de büyüme %43’e ulaşmıştır (RePEc, 2007).

4.3 Kredi Kartı Verileri

Aşağıda Türkiye’de 1998-2009 yılları arasındaki Kredi Kartı sayısındaki artış oranları verilmiştir.

Tablo 1: Yıllara Göre Kredi Kartı İstatistikleri: Kredi Kartı Sayıları (1998-2003)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
VISA	5.108.658	6.687.284	8.280.783	7.829.906	7.947.302	9.572.460
MASTERCARD	1.948.000	3.306.237	5.068.747	6.102.024	7.718.049	10.255.667
DİĞER	61.705	52.122	58.947	64.876	40.019	35.040
TOPLAM	7.118.358	10.045.643	13.408.477	13.996.806	15.705.370	19.863.167
ARTIŞ	% 46,86	% 41,12	% 33,48	% 4,39	% 12,2	% 26,4

Kaynak: (http://www.bkm.com.tr/yillara-gore-istatistiki-bilgiler.aspx)

Tablo 2: Yıllara Göre Kredi Kartı İstatistikleri: Kredi Kartı Sayıları (2004-2009)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
VISA	13.202.147	15.989.986	17.800.385	20.878.744	24.332.198	-
MASTERCARD	13.450.664	13.963.095	14.623.148	16.416.829	18.824.985	-
DİĞER	28.317	25.162	9.800	39.606	236.842	-
TOPLAM	26.681.128	29.978.243	32.433.333	37.335.179	43.394.025	44.199.008
ARTIŞ	% 34,3	% 12,3	% 8,1	% 15,1	% 16,2	% 1,8

Kaynak: (http://www.bkm.com.tr/yillara-gore-istatistiki-bilgiler.aspx)

Tablo 1 ve Tablo 2’den de görüleceği üzere, Bankalararası Kart Merkezi’nin verilerine göre, 1998 ‘de kredi kartı sayısı 7.118.358 iken, Aralık 2007’de kredi kartı sayısı 37,3 milyona ulaşmıştır. Bu rakam 2009 yılının 11. ayında 44.199.008 adede ulaşarak 5.2 kat artış göstermiştir. Ancak yıllar itibariyle artış oranlarına bakıldığında kart sayısındaki yüzdeler artış hızının giderek azaldığı, 1998 yılında %46,8 iken %1,8’e gerilediği görülmektedir.

Tablo 3: Türk ve Yabancı Kredi Kartları İle Türkiye’de Yapılan Toplam İşlem Adetleri (1998-2003)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
TOPLAM	241.514.000	360.204.000	465.205.882	513.104.053	596.304.714	788.180.763
ARTIŞ	% 63,21	% 49,14	% 29,15	% 10,30	% 16,2	% 32,1

Kaynak: (http://www.bkm.com.tr/donemsel-bilgiler.aspx)

Tablo 4: Türk ve Yabancı Kredi Kartları İle Türkiye’de Yapılan Toplam İşlem Adetleri (2004-2009)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
TOPLAM	1.080.095.684	1.241.000.703	1.271.896.562	1.365.593.241	1.598.358.952	1.593.614.546
ARTIŞ	% 27	% 14,8	% 2,48	% 7,36	% 17	% -0,2

Kaynak: (http://www.bkm.com.tr/donemsel-bilgiler.aspx)

Tablo 3 ve Tablo 4’ten de görüleceği üzere kredi kartları ile yapılan alışveriş işlem adetleri 1998 yılında 241.514.000 iken 2009 yılında 1.593.614.546 adede çıkmıştır. 1998-2009 arasında işlem adeti 6.6 kat artış göstermiştir. TÜİK tarafından açıklanan 2007 Aralık GSYİH verilerine göre kredi kartı işlem adetlerinin GSYH’ya oranı, 2007 yılı sonu itibariyle %11,9 seviyesindedir. İşlem adedi yüzdeler artış oranı ise 1998 yılında %63,21 iken yıllar itibariyle kademeli olarak azalmış, 2008 yılında %17’ye ve nihayet 2009’da ise -0,2’ ye düşmüştür.

Tablo 5: Türk ve Yabancı Kredi Kartları ile Türkiye’de Yapılan Toplam İşlem Tutarları (Milyon TL) (1998-2003)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
TOPLAM	2.569,93	5.315,50	10.498,18	15.192,68	22.608,45	36.064,96
ARTIŞ	% 153,43	% 106,83	% 97,50	% 44,72	% 48,8	% 59,5

Kaynak: (http://www.bkm.com.tr/donemsel-bilgiler.aspx)

Tablo 6: Türk ve Yabancı Kredi Kartları ile Türkiye'de Yapılan Toplam İşlem Tutarları (Milyon TL) (2004-2009)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
TOPLAM	59.035,26	78.041,83	99.082,25	128.786,64	166.725,02	167.736,33
ARTIŞ	%63,6	%32,1	%26,9	%29,9	%29,4	%0,6

Kaynak: (<http://www.bkm.com.tr/donemsel-bilgiler.aspx>)

Tablo 5 ve Tablo 6'da görüleceği üzere, yerli ve yabancı kredi kartları ile yurtiçinde yapılan alışveriş tutarı 1998 yılında, 2.569,93 milyon TL iken 2009 yılında 167.736,33 milyon TL'ye ulaşmıştır. Diğer bir ifade ile alışveriş cirosu 1998'den 2009'a gelindiğinde 65 kat artış göstermiştir. Ancak 1998'de alışveriş cirosundaki artış hızı %153,43 iken kademeli olarak 2008 yılında %29,4'e, nihayet krizle birlikte 2009 yılında %0,6'ya gerilemiştir.

4.4 Kullanılabilir Gelir, Hanehalkı Nihai Tüketim Harcamaları ve Kredi Kartı Alışveriş Tutarları (1998-2009)

Türkiye ekonomisinde 1998 yılının ikinci yarısından itibaren ülke ekonomisindeki yapısal sorunlara dünya krizinin etkilerinin de eklenmesiyle ekonomide daralma başlamış, 1999 yılında daha da derinleşerek etkilerini göstermeye başlamıştır. 1998 yılının ilk yarısı ve son döneminde, özel tüketim harcamaları ikinci çeyrekte itibaren önemli oranlarda gerilemiştir. 1998 yılında 12.423.537 Bin TL olan Hanehalkı nihai tüketim harcamaları 1999 yılında ekonomideki daralma neticesinde 12.215.390 Bin TL'ye gerilemiştir.

Nitekim 2001 yılının ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre toplam yurtiçi talepte %17,8, GSMH'da ise %8,5 daralma yaşanmıştır. Yurtiçi talepte keskin düşüşte, dayanıklı tüketim mallarına yönelik harcamalar ile makine

ve teçhizat yatırımlarındaki yüksek oranlı düşüşler belirleyici olmuştur.

Türkiye, 2002 yılından itibaren örtük, 2006 yılından itibaren ise açık olarak enflasyon hedeflemesi programına girmiştir. Enflasyon hedeflemesi programının ardından 2004 yılının ikinci çeyreğinde GSYİH'da artış gözlenmiştir (BDDK, 2004). Tablo 6'dan da görülebileceği gibi, bu dönemde, kredi kartı harcamaları artış oranında, kademeli olarak bir azalma görülmüş, 2006 yılında ise reel bazda %26,9'luk bir artış gerçekleşmiştir.

2006 yılının son çeyreğinde, büyüme hızında görece bir yavaşlama olmuştur. Özellikle özel tüketim harcamalarında görülen belirgin yavaşlama yurt içi talep artışının sınırlı kalmasına neden olmuştur.

2007 yılı itibariyle, başta ABD konut piyasasındaki sıkıntılar olmak üzere, tüm finansal piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmeler, küresel düzeyde büyümenin görece olarak azalmasına ve toplam talebin daralmasına neden olmuştur. Toplam talepteki daralmaya paralel olarak kredi kartlarının toplam krediler içindeki payı ise giderek gerilemiştir (BDDK, 2007).

Türkiye ekonomisinde 27 çeyrekte kesintisiz olarak gerçekleşen iktisadi büyüme, 2008 yılının dördüncü çeyreği itibariyle sonlanmıştır. Ancak 2008 yılının son çeyreğindeki %6,2'lik küçülmeye rağmen, 2008 yılında Türkiye ekonomisi %1,1'lik ılımlı bir büyüme kaydetmiştir. 2008 yılı sonu itibariyle bireysel kredilerin

hanehalkı tüketim harcamaları içerisindeki payı, bir önceki yıl sonuna göre 1,4 puan artarak %14,6 seviyesinde gerçekleşmiştir (BDDK, 2008).

2009 yılının üçüncü çeyreği itibariyle ekonomik aktivitedeki daralma sürmekle

birlikte, ÖTV ve KDV indirimleri ile Haziran ayı, aylık ekonomik verileri görece bir toparlanmaya işaret etmektedir (BDDK, 2009).

Tablo 7: Kullanılabilir Gelir - Özel Nihai Tüketim Harcamaları ve Kredi Kartı Yurtiçi Alışveriş Tutarları İle Yıllık Artış Oranları (1998-2009)

Yıllar	Hanehalkı Nihai Tüketim	Hanehalkı Nihai Tüketim Artış Oranı %	Kullanılabilir Gelir	Kullan. Gelir Artış Oranı %	Kredi Kartı Yurtiçi Kul.	Kredi Kartı Yurtiçi Kul.Artış Oranı %
1998	12.423.537		16.119.046		760.086	
1999	12.215.390	-1,68	15.588.227	-3,29	858.616	12,96
2000	13.201.192	8,07	16.652.080	6,82	1.138.993	32,65
2001	12.477.816	-5,48	15.697.268	-5,73	1.081.586	-5,04
2002	13.091.286	4,92	16.655.890	6,11	1.324.870	22,49
2003	14.290.128	9,16	17.515.696	5,16	1.690.559	27,60
2004	15.741.647	10,16	19.147.719	9,32	2.449.116	44,87
2005	16.926.232	7,53	20.713.306	8,18	3.015.245	23,12
2006	17.698.178	4,56	22.145.918	6,92	3.480.732	15,44
2007	18.382.207	3,86	23.154.788	4,56	4.285.351	23,12
2008	18.489.172	0,58	23.389.466	1,01	5.010.421	16,92
2009	17.972.728	-2,79	21.836.323	-6,64	5.136.329	2,51

Kaynak: (<http://www.tcmb.gov.tr>) , (<http://www.bkm.com.tr/donemsel-bilgiler.aspx>)

Tablo 7’de görüldüğü gibi, 1999, 2001 ve 2009 kriz dönemlerinde nihai tüketim ve kullanılabilir gelir artışı negatif değerlere düşmüştür. Kriz dönemleri haricinde bir önceki yıla göre artış gösteren kullanılabilir gelir ve nihai tüketim oranında, 2005 yılı itibariyle kademeli olarak bir azalma olduğu görülmektedir. Bu veriler, Türkiye’de 2001 yılı sonrasında iktisadi büyümenin birincil kaynağının tüketimden çok özel sektör kanalıyla gerçekleştirilen yatırım ve stok değişimleri olduğu sonucunu teyid etmektedir.

Kredi kartları yurtiçi kullanımının bir önceki yıla göre artış oranlarına bakıldığında, 2001 kriz dönemindeki keskin daralmadan sonra 2005 yılına

kadar artış gözlenmiş ancak 2005 yılı itibariyle artış oranı hız kesmiştir. Kredi kartı ile gerçekleştirilen alışverişin aylık ortalama tutarında da 2003 yılına oranla düşüş gözlenmektedir. 2003 yılında 610 TL olan aylık ortalama harcama, 2005 yılının ilk yarısında 521 TL olarak gerçekleşmiştir (BKM, 2005). Kredi kartları alışveriş tutarları artış oranı, 2006’da %15,44’e, 2007’de %23,12’ye, 2008’de %16,92’ye ve nihayet 2009 krizi ile birlikte %2,51’e gerilemiştir.

Tablo 8’deki verilere göre 2005 yılına kadar kullanılabilir gelirin, tüketim harcamalarına giden kısmında, bir artış olduğu görülmektedir. 1998 yılında kullanılabilir gelirin %77’si tüketime ayrılmış, bu tüketimin %6,12’si kredi

kartıyla yapılmıştır. 2004 yılında kullanılabilir gelirin %82,21'i tüketime ayrılmış, bu tüketimin %15,56'sı kredi kartı ile yapılmıştır. 2005 yılından itibaren kullanılabilir gelirin tüketime giden kısmında kademeli olarak azalma görülmektedir. Aynı yıl gelirin %81,72'si tüketime ayrılırken tüketime giden

kısımın, %17,81'ini kartla yapılan alışverişler teşkil etmiştir. Bu gerileme 2008 kriz dönemine kadar devam etmiştir. 2009 yılı itibari ile kullanılabilir gelir oranındaki %6,64 büyük düşüğe rağmen nihai tüketimde daha düşük bir oranda %2,79 azalma gerçekleşmiş ve tüketim/gelir oranı %82,31 olmuştur.

Tablo 8: Özel Nihai Tüketimin Kullanılabilir Gelire Oranı ve Kredi kartı Alışveriş Tutarlarının Özel Nihai Tüketime Oranı (1998-2009)

Yıllar	Özel Tüketim/Kullanılabilir Gelir	Kredi Kartı Yurtiçi Kul./Özel Tüketim
1998	%77,07	%6,12
1999	%78,36	%7,03
2000	%79,28	%8,63
2001	%79,49	%8,67
2002	%78,60	%10,12
2003	%81,58	%11,83
2004	%82,21	%15,56
2005	%81,72	%17,81
2006	%79,92	%19,67
2007	%79,39	%23,31
2008	%79,05	%27,10
2009	%82,31	%28,58

5. Veri ve Ampirik Bulgular

Çalışmanın bu aşamasında 1998 yılının ilk çeyreği ile 2009 yılının üçüncü çeyreğini kapsayan dönem için Türkiye'de kullanılabilir gelir ve kredi kartlarının yurtiçi kullanım miktarının özel nihai tüketim harcamaları üzerindeki etkileri regresyon analizi kullanılarak araştırılmıştır. Analizde kullanılan değişkenlerden özel nihai tüketim harcamaları, kullanılabilir gelir değişkenlerinin verilerine TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden (EVDS), kredi kartlarının yurtiçi kullanım miktarı değişkeninin

verilerine ise Bankalararası Kart Merkezi'nin raporlarından ulaşılmıştır ve her üç değişken de 1998 bazlı reel serilerdir. Analizde nihai olarak değişkenlerin doğal logaritmaları kullanılmıştır. Bu nedenle regresyon modelinden elde edilen katsayılar esneklikleri ifade etmektedir. Bağımlı değişkenin özel nihai tüketim harcamaları (LNTüketim), bağımsız değişkenlerin ise kullanılabilir gelir (LNGelir) ve kredi kartlarının yurtiçi kullanım miktarı (LNKredi) olduğu regresyon modelinin gösterimi aşağıdaki gibidir:

$$LNTüketim_t = \beta_0 + \beta_1 LNGelir_t + \beta_2 LNKredi_t + u_t \quad (1)$$

1 no'lu regresyon modelinin en küçük kareler yöntemi kullanılarak tahmin edilmesiyle elde edilen sonuçlar ve regresyon modeline ait diagnostik testlere ilişkin sonuçlar Tablo 9'da verilmiştir. Tablo 9'da yer alan sonuçlardan hareketle kullanılabilir gelir ve kredi kartlarının yurtiçi kullanım miktarı değişkenlerine ait t testleri sonucunda her iki değişkenin de %5 anlamlılık seviyesinde anlamlı değişkenler olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre kullanılabilir gelir ve kredi kartları yurtiçi kullanım miktarı değişkenleri, özel nihai tüketim harcamaları üzerinde etkisi olan değişkenlerdir. Bu değişkenlerin özel nihai tüketim harcamalarını arttırıcı özelliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

lamlılık seviyesinde anlamlı değişkenler olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre kullanılabilir gelir ve kredi kartları yurtiçi kullanım miktarı değişkenleri, özel nihai tüketim harcamaları üzerinde etkisi olan değişkenlerdir. Bu değişkenlerin özel nihai tüketim harcamalarını arttırıcı özelliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 9: Özel Nihai Tüketim Harcamaları ile Kullanılabilir Gelir ve Yurtiçi Kredi Kartı Kullanımı Arasındaki İlişkiye Ait Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: LNTüketim			
Değişkenler	Katsayılar	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	4,34755	9,61210*	0,00000
LNGelir	0,64908	19,44004*	0,00000
LNKredi	0,09009	10,33635*	0,00000

Diagnostik Testler	Hesap İstatistiği	Olasılık Değeri
Jarque Bera Normallik Testi	2,60521**	0,27182
White Heteroskedasite Testi	4,46206**	0,48497
Serial Korelasyon LM Testi(4)	7,22628**	0,12440
Ramsey-Reset Testi	2,42349**	0,12685

* %5 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

** %5 anlamlılık düzeyinde ilgili diagnostik testlere ait temel hipotezlerin reddedildiğini göstermektedir.

Diğer taraftan regresyon modeline ait diagnostik testlerin sonuçları beklentilere uygun şekilde elde edilmiştir. Jarque-Bera testi sonucunda hesaplanan χ^2_{hesap} değeri olan 2,60521 %5 anlamlılık düzeyinde 2 serbestlik dereceli χ^2_{tablo} değeri olan 5,99'dan küçük olması nedeniyle sıfır hipotezi olan hata terimlerinin normal dağılıma uygunluk gösterdiği hipotezi reddedilememektedir. Buna göre modele ait hata terimleri normal dağılmaktadır. Seri Korelasyon LM testinin uygulanması aşamasında çalışmada kullanılan verilerin

3'er aylık veriler olmasından hareketle 4. mertebeden otokorelasyonun varlığı aranmıştır. 4. mertebeden LM testi ile elde edilen χ^2_{hesap} değeri olan 7,22628, %5 anlamlılık düzeyinde 4 serbestlik dereceli χ^2_{tablo} değeri olan 9,487 değerinden küçük olması nedeniyle, sıfır hipotezi olan otokorelasyonun olmaması durumu reddedilememektedir. Buna göre modelde otokorelasyon bulunmamaktadır. White heteroskedasite testi sonucundan hareketle hesaplanan χ^2_{hesap} değeri olan 4,46206, %5 anlamlılık düzeyinde 5

serbestlik dereceli χ^2_{tablo} değeri olan 11,07 değerinden küçük olduğundan sıfır hipotezi olan hata terimleri varyansının gözlemler itibariyle sabit olduğu varsayımı reddedilememektedir. Buna göre modelde değişen varyans sorunu bulunmamaktadır. Ramsey-Reset spesifikasyon testinden elde edilen sonuçlardan hareketle de hesaplanan F_{hesap} değeri olan 2,42349, %5 anlamlılık düzeyinde 1'e 43 serbestlik dereceli F_{tablo} değeri olan 4,067'den küçük olduğundan spesifikasyon hatasının olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilememektedir. Modelde herhangi bir spesifikasyon hatası bulunmamaktadır.

6. Sonuç

Sonuç olarak, kullanılabilir gelir ve kredi kartı kullanımının tüketim üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, Jarque Bera Normallik Testi, White Heteroskedasite Testi, Serial Korelasyon LM Testi(4) ve Ramsey-Reset Testi ile tahmin edilen ekonometrik modelin gerek istatistiksel gerekse ekonometrik tüm varsayımları yerine getirdiği anlaşılmıştır. Modelden elde edilen sonuçtan hareketle, kullanılabilir gelirden meydana gelecek %1'lik artışın tüketim üzerinde %0,64'lük bir artışa neden olacağı belirlenirken, kredi kartı kullanımında meydana gelecek %1'lik bir artışın tüketim üzerinde %0,09'lük bir artış sağlayacağı belirlenmiştir. Tüm bu sonuçlara göre, kullanılabilir gelir artışı, kredi kartı kullanımındaki artışa oranla, tüketim üzerinde daha büyük bir etki (artış) yaratmaktadır.

Kredi kartı harcamalarının ve kullanılabilir gelirin hanehalkı nihai tüketim harcamaları üzerindeki etkisini araştıran bu çalışmada, 1998 bazlı reel veriler kullanılmış ve modelin tüm

varsayımları test edilmiştir. Bu yönüyle çalışma, bu alanda yapılmış diğer araştırmalara nazaran farklılık arz etmektedir. Çalışma kapsamında tüketimi belirleyen diğer parametrelere yer verilmemiştir. Servet birikimi, faiz oranları, enflasyon, döviz kurları gibi nihai tüketimi etkileyen diğer parametrelerde modele ilave edilerek değişken sayısı artırılabilir. Değişken sayısının artırılacağı başka bir çalışma ile Türkiye'de, nihai tüketimi belirleyen parametrelerin, tüketimi açıklayıcı güçlerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymak mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Bakırcı, Fehim. "Tüketici Karar ve Davranışlarını Belirleyen Faktörler ve İki Grup İfade Tüketim Fonksiyonları İle Mukayesesi", (Basılmamış Doktora Tezi, Sivas:Cumhuriyet Üniversitesi SBE, 1999).
- Baydemir, Mehmet, Kredi Kartlarının Kayıt Dışı Ekonomiye Etkisi, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı 13, Ocak 2005.
- Black&Morgan, Meet the New Borrowers, Current Issues in Economics and Finance, 5(3), 1999, p.1-6.
- Bocutoğlu, Ersan, Makro İktisat, Derya Kitabevi, Trabzon, 2007.
- Büyükkakın Figen, Vedat Cengiz, Ferhat Pehlivanoglu, Türkiye'de Finansal Yenilik Tüketim Harcamaları İlişkisi Ampirik Analiz: 1998-2008, <http://iletisim.atauni.edu.tr/eisemp/html/tammetinler/164.pdf>, [Erişim Tarihi:14.01.2010].
- Çavuş, Mustafa Fedai, Bireysel finansmanın temininde kredi kartları: Türkiye'de kredi kartı kullanımı üzerine bir araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (15), 2006, pp. 173-187.
- Çeker Mustafa, Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1997, Ankara.
- Dölekoğlu Celile Özçiçek ve Yurdakul Oğuz, Adana İlinde Hanehalkının Beslenme Düzeyleri ve Etkili Faktörlerin Logit Analizi İle Belirlenmesi, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (8), 2004, s.62-86.
- Durukan Tülin, Elibol Halil ve Özhavzalı Müzeyyen, Kredi Kartlarındaki Taksit Uygulamasının Tüketicinin Harcama Alışkanlıkları Üzerindeki Etkisini Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma: Kırıkkale Örneği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (13), 2005, pp. 143-153.

- Eren, Ercan, Makro İktisat, Avcıol Basım Yayın, 4. Bası, İstanbul, 2006.
- Hirschman, E. (1979) Differences in Consumer Purchase Behaviour of Credit Card Payment System, *Journal of Consumer Research*, 6 (June), p.58 – 66.
- İnsel Aysu ve Yalım Cem, Türkiye Ekonomisinde Tüketim Davranışı, İşletme ve Finans Dergisi, C.16, S.179, Subat 2001, s.42-53).
- Karamustafa, Kurtuluş ve Biçkes, Durdu Mehmet, Kredi Kartı Sahip ve Kullanıcılarının Kredi Kartı Kullanımlarını Değerlendirmeye Yönelik Bir Araştırma: Nevşehir Örneği”, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 15, yıl 2003/2.
- Kaya, Feridun, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın no. 263, İstanbul, 2009, s.118-123).
- Keynes, J. M., *The General Theory of Employment, Interest and Money*, McMillan: London, United Kingdom, 1936.
- Kılıçbay Ahmet, Türk Ekonomisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1991, s.262.
- Kırçova, Kredi Kartı Kullanımının Tüketici Alışkanlıklarına ve Alışverişlerin Yer, Zaman ve Marka Tercihlerine Etkisi, İTO, Yayın No: 2007-9, İstanbul 2007).
- Köseoğlu Özgür, Değişim Fenomeni Karşısında Markalaşma Süreci ve Bu Süreçte Halkla İlişkilerin Rolü, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2002.
- Kuntalp, Erden ve Pekküçlü, Güzin, “Kredi Kartları ve Yeni Kanun Tasarısı”, Bankacılar Dergisi, Sayı 31, Türkiye Bankalar Birliği, 1999, İstanbul.
- Mankiw, N. G., *Macroeconomics*, Worth Publishers, Inc., United States of America, 1992.
- O’Guinn, T. & Faber, R.J. (1989) Compulsive Buying: A phenomenological exploration, *Journal of Consumer Research*, 16 (2), p.147-157. Black & Morgan (1999) Meet the New Borrowers, *Current Issues in Economics and Finance*, 5 (3), p.1-6.
- Özbek Volkan, Koç Fatih, Kırsal Kesimde ve Kentlerde Yaşayan Ailelerin Dayanıklı Tüketim Malları Satın Alma Kararlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi C.12, S. 21, Haziran 2009, s.139-156.
- Parasız, İlker, Makro Ekonomi, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2006.
- Pehlivan Güreşçi Gülçin, Utkulu Utku, Türkiye’nin Tüketim Fonksiyonu: Parçalı Hata Düzeltme Modeli Bulguları, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (14), 2007, s.39-65.
- Prelec, D. & Loewenstein, G. (1998) The Red and the Black: Mental Accounting of Savings and Debt, *Marketing Science*, 17 (1), p.4 – 28.
- Reisoğlu, Seza, “Banka Kredi Kartları ve Uygulama Sorunları”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 49, 2004, s.100).
- Soman, D. (2001); Effects of Payment Mechanism on Spending, *Journal of Consumer Research*, 27 (4), p.460 – 474.
- Soman, D. & Cheema (2002) The Effect of Credit on Spending Decisions: The Role of the Credit Limit and Credibility, *Marketing Science*, 21 (1), p.32-53.
- Soman, D. (2003) The Effect of Payment Transparency on Consumption: Quasi-Experiments from the Field, *Marketing Letters*, 14 (3), p.173 – 183.
- Tatlıdil Rezan, Savaşçı İpek, “Bankaların Kredi Kartı Pazarında Uyguladıkları CRM (Müşteri İlişkiler Yönetimi) Stratejisinin Müşteri Sadakatine Etkisi”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 6, Sayı:1, 2006.
- Tokunga, H. (1993) The use and abuse of consumer credit: Application of psychological theory and research, *Journal of Economic Psychology*, 14, p.285 – 316.
- Tuğay, Osman ve Başgül, Nermin, Önemli Bir Finansman Kaynağı Olarak Kredi Kartları, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, C.12, S.3, 2007, s.217.
- Uluatam, Özhan, Makro İktisat, Ankara, 1998, s.127-128.
- Uludağ İlhan ve Arıcan Erişah, Finansal Hizmetler Ekonomisi. 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım, Yayın Dağıtım AŞ. 2001:139-140
- Uzgören ve Ceylan, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Yay., Yönetim ve Ekonomi, C.14, S.2, Manisa, 2007).
- Ünsal, Erdal, M., Makro İktisat, Genişletilmiş 5. Bası. Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.
- Vickers, M. (1999) A Hard Lesson on Credit Cards, *Business Week*, March 15, Issue 3620, p.107.
- Yıldırım Kemal, Doğan Karaman, Taşdemir Murat, Seçkin Yayıncılık, 8.Bası, Ankara, 2009.
- Yılmaz, Eyüp, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.
- (http://www.econ.boun.edu.tr/public_html/RePEc/pdf/200706.pdf), [Erişim Tarihi: 10.12.2009].
- BKM, Basın Bülteni, 2007.
- BKM, Basın Bülteni 2009.
- BDDK, Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu, Ekim 2004).
- BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Aralık 2006, Sayı 4.
- BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Aralık 2007, Sayı 8
- BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Aralık 2008, Sayı 12. BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Eylül 2009, Sayı 15.

